II международная научно-практическая конференция
НАУЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ И РАЗРАБОТКИ
7 октября 2024, Россия – Узбекистан www.iupr.ru, www.wordlyknowledge.uz

SHAXSGA YO‘NALTIRILGAN TA’LIM TIZIMINI SAMARALI TASHKIL ETISH

Eshpo‘latova Hilola Bozorboy qizi
Jizzax davlat pedagogika universiteti
Ta’lim muassasalarining boshqaruvi magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada bugungi kundagi o‘qituvchi tayyor elektron resurslar yordamida dars o‘tish bilan chegaralanmasdan balki, ta’limiy resurslarni yaratish hamda uni amalda qo‘llovchi o‘qitishning zamonaviy texnologiyalar imkoniyatlaridan samarali foydalanish fan va uning tarkibiga kiruvchi bilimlar mazmunini o‘quvchilarga yetkazish malakasiga ega shaxs sifatida faoliyat olib borishi haqida fikr yuritiladi.
Kalit so’zlar: elektron resurslar, informatsion savodxonlik, ta’lim – tarbiya jarayoni, zamonaviy pedagogik texnologiyalar.

Jamiyatning har tomonlama ravnaq topishi, taraqqiy etishi ta’limning rivojlanishiga va mazmunan takomillashib borishiga bog‘liq. Bugungi kunda ta’lim sifat samaradorligini oshirish eng dolzarb masalalardan biri bo‘lib hisoblanmoqda. Ta’limning globallashuvi, innovatsion texnologiyalarning joriy etilayotgani, ayni paytda keng ko‘lamli axborotlar oqimi ta’lim mazmunini muntazam yangilab, takomillashtirib borishni taqozo etadi. Ta’lim sohasidagi davlat siyosatini ro‘yobga chiqarish, kadrlar tayyorlashda yagona davlat talablari asosida o‘quv-tarbiya jarayonini takomillashtirish, o‘quv-adabiyotlari bilan ta’minlash, pedagoglarga uzluksiz metodik xizmat ko‘rsatish vazifasini amalga oshirish muhim vazifalardan biridir.

Bugungi tez o‘zgaruvchan iqtisodiy, ijtimoiy va ma’naviy hayot o‘quvchi yoshlar dunyoqarashini shakllantirish yangi pedagogik interfaol metodlardan keng foydalanishni taqozo qiladi. An’anaviy mashg‘ulotlar olib borish asta sekin o‘z o‘rnini intensiv va interfaol metodlarga, noan’anaviy dars o‘tish ishlariga bo‘shatib bermoqda.

Bilim qanchalik mustahkam bo‘lsa, o‘quvchi dunyoqarashi, intellektual salohiyati shunchalik rivojlanadi va kamol topadi. Hozirgi kunda o‘quvchilar uchun informatsion savodxonlik ta’lim samaradorligini oshirishning muhim sharti hisoblanadi. Uzluksiz ta’lim tizimining o‘rta bo‘g‘ini bo‘lgan umumiy o‘rta ta’lim maktablari oldiga qo‘yilgan davlat talablariga muvofiq, mazkur ta’lim muassasalari ta’lim – tarbiya jarayonining samardorligini oshirish, ilm – fanning so‘ngi yutuqlarini amaliyotga joriy etish orqali ijodkor, ijtimoiy faol, yuksak ma’naviyatli, kasb – hunarli, Ona Vatanga sadoqatli, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni ardoqlaydigan, ijodiy va mustaqil fikr yurita oladigan, davlat, jamiyat va oila oldida o‘z burchi va javobgarligini his etadigan barkamol shaxsni kamolga yetkazish, ularning ongi va qalbiga milliy istiqlol g‘oyasini singdirish kabi muhim vazifalarni amalga oshirish nazarda tutiladi.

Ushbu vazifalarni muvaffaqqiyatli hal etish ta’lim – tarbiya jarayonida zamonaviy ta’lim texnologiyalaridan foydalanishni taqazo etadi. Ta’lim – tarbiya jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo‘llash, avvalo, pedagogik munosabatlarni insonparvarlashtirishni talab etadi. Chunki uni amalga oshirmay turib qo‘llangan har qanday texnologiya kutilgan samarani bermaydi.

Bu kundagi o‘qituvchi tayyor elektron resurslar yordamida dars o‘tish bilan chegaralanmasdan balki, ta’limiy resurslarni yaratish hamda uni amalda qo‘llovchi o‘qitishning zamonaviy texnologiyalar imkoniyatlaridan samarali foydalanish fan va uning tarkibiga kiruvchi bilimlar mazmunini o‘quvchilarga yetkazish malakasiga ega shaxs sifatida faoliyat olib borishi lozim.

Shaxsga yo‘naltirilgan badiiy-estetik ta’lim har bir shaxsning estetik ong doirasini (hissiyotlar, baholashlar, didlar, mulohazalar, ideallar, qadriyatlar, qarashlar) o‘ziga xos va o‘ziga xos shaxs sifatida, uning ehtiyojlari, hissiy-sezgi, baholovchi sifatida ochib berishga ko‘maklashishni o‘z ichiga oladi. Estetik munosabatlar va ularni xulq-atvorda, xohish va faoliyatda amalga oshirish (idrok etish, baholash, birgalikda yaratish va mustaqil ijodkorlik, aks ettirish va tahlil qilish). Shaxsga yo‘naltirilgan badiiy-estetik ta’lim natijalari shaxsiy fazilatlarda mustahkamlanib, shaxsning barcha aloqa shakllarini, bilimlarini va amaliy faoliyatini boyitadi.

Ko‘rinib turibdiki, xorij maktablarida shaxsga yo‘naltirilgan badiiy-estetik tarbiya g‘oyalarini hayotga tatbiq etish uchun maxsus tayyorlangan, yuqori malakali pedagogik kadrlar kerak. Zamonaviy sharoitda milliy badiiy madaniyat tashuvchisi sifatida o‘qituvchining (ayniqsa boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining) ijtimoiy roli va bo‘lajak o‘qituvchilarni estetik tarbiyalashning ahamiyati ortib bormoqda. Bundan tashqari, har bir shaxsning shaxsiyatini “san’at orqali” rivojlantirishga e’tibor, ijodkorlik uchun motivatsiyani rivojlantirish emas, balki ustuvor vazifa sifatida tan olinishi kerak.

Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvning tarkibiy qismlari. Shaxsga yo‘naltirilgan o‘zaro ta’sirda (muloqot usullari) uchta jihat mavjud - bu bolaning shaxsiyatini tushunish, qabul qilish va tan olish. Bolani tushunish - uning ichki dunyosiga kirish. Talabani tushunish o‘qituvchining o‘quvchining taklif qilish darajasini topa olish, uning pozitsiyasini tushunish qobiliyati bilan bog‘liq. Shunday qilib, oddiygina taklif qilinadigan talaba noaniq, hissiy jihatdan beqaror, shunchaki ta’sir o‘tkazishga qodir. Ekstremal holatlarda u ko‘pincha yo‘qoladi. Mojarolarda bu talabalar injiq, isterik, shunchaki ehtiros holatiga tushib qolishadi. Binobarin, bunday bolalar bilan ishlashda o‘qituvchi ularni o‘z kuchiga, o‘z fikrlarining sodiqligiga va paydo bo‘ladigan muammolarni hal qilish imkoniyatiga ishonch bilan ilhomlantirishi shart.

Shaxsga yo’naltirilgan ta’lim jarayonini tashkil etish uchun o’qituvchi yangicha pedagogik tafakkur egasi bo’lishi kerak. Bu quyidagilarda o’z ifodasini topadi:

- shaxsga yo’naltirilgan ta’lim jarayonida o’qituvchining e’tibori o’quvchilar shaxsiga qaratilishi;

-o’qituvchi o’zini pedagogik jarayonining birinchi subekti sifatida anglashi;

-pedagogik voqelikni chuqur his etish va shu voqelik ichida harakat qila olish;

-o’quvchilar bilan o’zaro muloqatga tayyor bo’lishi, ularning o’ziga xosligini hisobga ola bilishi;

- turli pedagogik vaziyatlar, ularni yechish yo’llarini bashorat qilishi;

-hamkasblarining ilg’or tajribalarini o’raganishi, umumlashtira olishi va o’z faoliyatida qo’llashi kabilar.

Shaxsga yo’naltirilgan ta’lim jarayonida o’quvchilarda ham, o’qituvchi ham o’zini shu jarayonning subekti sifatida namoyon qila olishi va faoliyat ko’rsatishi muhimdir. O’qituvchi har bir o’quvchilardagi betakror shaxs sifatida yondashishi va uning shaxsiy rivojlanishi,o’quv materialni o’zlashtirishiga muntazam yordam ko’rsata olishi zarur. O’qituvchi shaxsga yo’naltirilgan ta’lim jarayonini muvafaqiyatli tashkil etishi uchun yangi hamda muqobil pedagogik qarashlarini muntazam o’zlashtirishi, o’z faoliyatida ilg’or pedagogik texnologiyalarini qo’llashi talab etiladi. Shaxsga yo’naltirilgan jarayonini tashkil etishda pedagogning ijodkorligi muhim ahamiyatga ega.

Chunki o’qituvchining ijodkorligi va o’quvchilar bilan ruhiy jihatdan yaqinlashuvini ta’minlaydi va ularni ma’naviy ahloqiy tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan bir qatorda, o’zi bilan o’quvchilar orasida vujudga keladigan qarama-qarshiliklarni ham yengishda unung ijodkorligi alohida ahamiyat kasb etadi.

Bu qarama-qarshiliklar aksariyat hollarda quyidagilarda namoyon bo’ladi:

-o’quv dasturida ifodalangan o’quv yuklamasi bilan o’quvchilardagi invidual imkoniyatlari orasidagi;
-o’quv materialining mazmunida qoida va ta’riflarning ko’pligi bilan o’quvchilarda g’oyalar, dunyoqarashlar yondashuvlarni o’rgatishga intilishi orasida;
-o’qituvchining shaxsga yo’naltirilgan ta’lim jarayonini tashkil etishdagi o’ziga xos yondashuvi bilan bu sohadagi ilmiy qarashlar orasida mavjud bo’lgan qarama qarshiliklar misolida bu faoliyat yaqqol namoyon bo’ladi.
Bunday sharoitda o’qituvchi dastlab qarama-qarshiliklarni fikran bartaraf etadi. O’zining shaxsiy, ijodiy qarashlari kutilgan samarani berishiga ishonch hosil qilgan keyin ularni pedagogik faoliyati davomida qo’llaydi.
Shaxsga yo’naltirilgan ta’lim jarayonini samarali tashkil etishning ilmiy asoslarini yaratish uchun quyidagilar yo’nalishlarda ilmiy-tadqiqot ishlarini amalga oshirish taqazo qiliniyapti:
- shaxsga yo’naltirilgan ta’lim tarbiya jarayonini tashkil etishning pedagogik imkoniyatlarini ochish;
- ta’lim-tarbiya jarayonida o’quvchilarga nisbatan qatiyatli munosabatni qaror toptirish;
- o’quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda ko’p hadli ta’lim-tarbiya maydonlarini tashkil etish;
- umimiy o’rta ta’lim jarayonini shaxga yo’naltirilgan texnologiyalar va konsepsiyalar bilan ta’minlash.
Yuqorida keltirilgan fikrlar bugungi kunda shaxsga yo’naltirilgan ta’lim-tarbiya jarayonini tashkil etishning pedagogik imkoniyatlarini aniqlash o’ta dolzarb muammo ekanligidan dalolat beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO’YXATI:

1. Alekseev N.A. Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv: nazariya va amaliyot savollari: monografiya. Tyumen: Tyumen davlat universiteti nashriyoti, 1996. -216 p.
2. Bondarevskaya E.V. Shaxsga yo‘naltirilgan tarbiya tushunchalari va to‘liq pedagogik nazariya // Ma’naviyat maktabi, 1999 yil, 5-son, 41-66-betlar.
3. Shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim jarayoni: mohiyati, ta’minoti, texnologiyalari, Rostov-Don: RGPU nashriyoti, 1995. - 288 p.
4. Колесникова И.А. Педагогическая реалность в зеркале межпарадигмалной рефлекции. - СПбУМП, 1999. – 442.
5. Serikov V.V. Ta’lim va shaxsiyat: pedagogik tizimlarni loyihalash nazariyasi va amaliyoti. - M. : Logos, 1999. - 272 p.